

How Ibn Abi Dawood interacted with Imam Ali's(AS) News Virtue

Alireza Heydarinasab¹ | Hasan Naghizadeh²

1. Corresponding Author: Associate professor of Quran and Hadith Dept, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran, Email: Heydarynasab43@theo.usb.ac.ir
2. Professor of Quran and Hadith Dept, University of Ferdowsi, Mashhad, Iran

Article history: Received 19 April 2019;

Received in revised form 04 August 2021;

Accepted: 04 August 2021

Abstract

Sa'di's words, such as the paper, have gone hand in hand with This earth globally, and have been spotted on the eyes of readers and enthusiasts of poetry, one of the items that the works of Sheikh Ajil are always enthusiastic about, the sub-continent of India, and from The sentence of this magnanimous Mirzahr Aghpopal is the throttling of Pikandarabadi (1214-1296), which follows Sa'di's works, and he has three works, called Four Barons, Svanbestan, in response to Sa'di Boulevard and Sa'di's Golestan Sa'di. In this paper, we compared the guarantees of Golestan Hafez and Sa'di's effect in expressing the structural property of the effect of speculation, and we examined and categorized the types of guarantees used in his work. Then, by comparing the guarantees provided by Golestan with the hypothesis of yusefy copies Khazaeli, the idolatry of Golestan Saadi, regarding the recording of a fragment of Golestan's words, the importance of looking at the manuscripts in the subcontinent in the correction of the works of Saadi was pointed out; therefore, the comparison of two books can be from the perspective of correcting Golestan and then Landsat Saadi.

Keywords: Subcontinent, Sa'di, Tafta, Golestan

1. Introduction

Hadith, is the second base of Islamic knowledge, and has a reputation like the Qur'an. The details of these teachings, including the introduction of values and the value stream that followed the demise of the Prophet (peace and blessings be upon him), have been prominent in leading news. About Imam Ali (AS) has enjoyed the highest personality and behavior, we have most news that has come. After the fall of the Prophet (PBUH), the opposing currents, especially the Umayyah, in various ways, used the news stream, especially the news, to their advantage, in order to destroy the image of the Imam (AS). Then, Muslim scholars then sought to identify the correct news from the incorrect and identified many of these stories. However, many inaccurate news remained unknown and provided a distraction for some traders.

Abu Bakr Abdullah bin Abi-Davood Sejestani is a prominent figure in the Quranic and Hadith sciences who, during his peak of his Ahl al-Sunnate activities with his father was in important centers of tradition such as Neyshabur and Baghdad, and because of his heterogeneous behavior was subject to conflicting judgments. (Dhahabi, 1382 AH, 2: 433 Ibid, 1413 AH, 13: 227) He has gained excellence because of his family fame, knowledge and exclusive writings on the Qur'an and hadith, sometimes Hafiz, jurisprudent, saqqa and the sayer of Imam Ali (AS) and sometimes ignorant, false and noble are called. This top scholar of Hadith is quoted in the traditions of Sheikh Saduq, Sheikh Mufid, Sayyid Murtada, Sheikh Tusi and some of the later Shiite communities. The present study seeks to answer the question of the status of Ibn Abi-Davood and the manner in which he behaved in

relation to the position of Imam Ali (AS). Finding the answer to these questions will help him to better understand his personality and behavior, especially his attitude towards Imam Ali (AS) as a prophet of the Prophet (peace be upon him).

1.1. Detailed Research Method

The research method is descriptive-analytical and the method of collecting the contents of the library. Necessary information is extracted by referring to the Rigali, hadithy, and historical portraits of Farragin - books and paper or software versions. Ibn Abi Davood is first introduced and praised or blamed by Rejalian Farighine and then the most important allegations are analyzed and investigated. In the following we have the story of Sejestani's behavior in connection with the news of Imam Ali (AS) and that he has occasionally quoted Imam Ali (AS) with imperfections. In various parts, especially when examining his rationale, it is attempted to find out that he had thought and acted within the confines of the hadith, and was credited with it, When confronted with the heterogeneous Sunni hadith heritage and in the midst of the conflict of companions' news due to lack of belief, pride and inadequate skill sometimes include unnecessary news containing Imam Ali's (AS) speeches. And in order to dispel the perilous consequences it has had to infer and this has made him like the Prophet.

2. Discussion

Ibn Abi-Davood was famously born in Sejestan in 230 AH and since his early childhood he has been on numerous scientific trips to various parts of the Islamic world, later, the residents of Baghdad and the Sheikhs of the hadiths settled there. Some scholars like Ibn Nadeem, Ibn Abi YAla and Khalili praised him. (Ibn Nadim, ND: 288, Dhahabi, 1413 AH, 14: 502 and Ibid, 2003 AH, 2: 433) And others, like his father, Ibrahim Esfahani, Ibn Sa'ed, and Baghavi. (Ibn Shahin, m, ND: 17, Dhahabi, 1413 AH, 13: 227 and 228, Ibid, 1407 AH, 23: 515, Ibid, 1382 AH, 2: 433 and 434 AH, or Yafi, 1417 AH, 2: 207). The most important crimes against him are falsehood, instincts, arrogance and self-loathing and association with the rulers. (Abou Noaim 'al-Asbahani, 1934, 2: 211; Ibn Jawzi, 1412, 13: 275; Dhahabi, 1413, 13: 227-230, Ibid, 1382 AH, 2: 434 and Ibid, m, ND, 2: 769) Ibn Abi-Davood has mentioned a number of news on the occasion of Imam Ali (AS) (Ibn Mughazeli, 1426 Q: 214, Sadooq, 1404 Q, 1: 204, Tusi, 1414 Q: 604, Ibn Mughazeli, 1426: 109, 164, 180 and 214, West, m, ND, 2, 469 and Ansari, m, ND, 2: 121, 138 and 168). But on the contrary, he has questioned the validity of some of the news of his (AS) traditions, such as the hadiths of Tair and Ghadir. (Jorjani, 1409 Q, 4: 266, religious, 1413 Q, 13: 232 and Islamic, 1390 Q, 3: 294). He has distorted some news in favor of Mu'awiyah in his favor in addition to mentioning Imam's rivals. (Ibn Asaker, 1415 AH, 54: 282, Ibid, 59: 157, Ibn Jawzi, 1386 AH, 2:27, Dhahabi, m, ND, 2: 496 and Amini, 1397 AH, 10: 146) Rather, he has used humorous news about Imam Ali (AS) and has behaved in such a way that he is sometimes exiled and sometimes sentenced to death. (Abu-noaim, Isbahani, 1934, 2: 211, Ibn hebban Isbahani, 1412 q., 3: 303, Baghdadi, 1417 q: 115, jorjani, 1409 q., 4: 266 w. Religious, 1382 q., 2: 433 and 434).

3. Conclusion

Although there are different opinions about the personality of Ibn 'Abi-Davood, But his ratio of deviation from Imam Ali (AS) due to evidence such as inconsistency in narration, pride, having a close relationship with the ruling elites and the presidency makes it clearer and stronger; Therefore, his competence for reflection is contemplated.

The charges against him and the events that followed were due to his bold personality and social status.

The publication of some prominent parts of Imam Ali (AS), in spite of the prohibition of the rulers on the one hand and the concealment or eradication of it by the Prophet Mohammad, on the other hand, indicates the plurality of Imam Ali (AS).

The limited number of stories reported by Sejestani, at least partially exonerated from the charge, is evidence of his failure to perform a religious scientific duty and a reason for his deviation from Imam Ali (AS).

4. References

Holy Quran.

Nahj albalagha, Research: Mohammad Abdo, (1992) Dar al-Zakhaer, first.

Abu Noaim Esbahani, Ahmad Bin Abdullah, (1934). **Dhekr 'akhbar 'alisbahan**, No Place, No Publisher.

Amini, Abdul Hussein, (1977). **Al-Ghadir Fi al-Ketab va al-Sonnah va al-Adab va al-Tarikh**, Beirut, Dar al-Kitab al-Arabi.

Ansari, Mohammad hayat. (n.d). **Mujam Al-Rijal W Al-hadith**, No Place, No Publisher.

Asqalani, Ibn Hajar, (1970). **Lesan Almizan**, Beirut, moasisat al-alamyah le-almatbuat, Second.

Asqalani, Ibn Hajar. (n.d). **Fath al-Bari**, Beirut, Dar al-Marefa lettabaa va Al-nnashr.

Baghdadi, Ibn al-Najjar. (1996). **Alradd Ala abi bikr alkhathib albaghdadi**, Beirut, Dar Alkutub aleilmieh, first.

Bojnourdi, Kazem (2004). **The Great Islamic Encyclopedia**, First, Tehran, Center for the Great Islamic Encyclopedia.

Dhahabi, Ahmad ibn Muhammad. (1962). **Mizan al-i'atedal**, Beirut, Dar al-ma'arefah le al-taba'a wa al-nashr.

Dhahabi, Ahmad ibn Muhammad. (1987). **Tarikh al-islam**, Omar Abdolsalam Tadmori, Beirut, Dar al-ketab Alarabi.

Dhahabi, Ahmad ibn Muhammad. (1993). **Seyar 'al-alam alnubala'**, Beirut, muasasat alrisala, Ninth.

Dhahabi, Ahmad ibn Muhammad. (n.d). **Tadhkirat al-hoffaz**, Beirut, Dar Ehya-alturath Al-arabeyah.

Ghomari, Ahmad ibn Muhammad. (2007). **Fath al-Malek ol-Ali Be-seha Hadith Bab Madina al-elm Ali**, First, Qom, Dalil e ma.

Hajari Mesri Tahawi, Ahmad bin Mohammad bin Salamah. (1995). **Sharh maany alathar**, Mohammad Zohri Najjar, No Place, Dar Alkutub aleilmieh, Third.

Hakem Nishabouri, Mohammed bin Abdullah. (n.d). **Al-Mustadrak ala al-Sahihin**, Beirut, Dar al-Marefa.

Halabi, Abu Salah. (1996). **Taqryb Almaarif**, faris Alhassoun, No Place, Researcher Publisher.

Hamdany, Muhammad bin abdalmalek. (1961). **Takmilat tarikh al-tabary**, albarath yousef kanan, Beirut, al-athulykyah, Second.

Hemawi, Yaqut ibn Abdullah. (1980). **M'ajam al-odabaa**, Beirut: Dar al-fikr, Third.

Heydarinasab, Alireza. (2019). Research on anecdotal character of Moqatil Ibn-e-Solomon Balkhi, **Journal of Motaleate shebhe Ghare**, 11(36): 53-76.

Hosseini Milanie, Ali. (1994). **Nafahat alazhar fi kholasat abaqat alanwar**, No Place, first.

Hosseini Milanie, Ali. (2004). **Istikhraj almaram min Istiqsa' al-afham**, Qom, Author Publisher, first.

Ibn Abi Yala, Muhammad. (n.d). **Tabaqat Alhanabela**, Beirut, Dar-ol Marifa.

Ibn Asakir, Ali ibn al-Hasan. (1995). **History of Damascus**, Beirut, Dar Alfikr le-altabaea w alnashr w altawzie.

Ibn Athir. (1966). **Alkamel Fi Altarikh**, Birut, Dar Sader Le-Itabaah Valnnashr.

Ibn Hebban Esbahani, AbuShikh Abdullah. (1992). **Tabaqat almuhdathin Be-isbahan**, Abdul Ghafour Abdul Haq Hussain Baloochi, Beirut, Al-resalah, Second.

Ibn jowzi, Abdul Rahman Bin Ali. (1991). **Almawdhouat**, Abdul Rahman Mohammad Othman, Maktabat Alssalafiah.

Ibn jowzi, Abdul Rahman Bin Ali. (1992). **Almontazam Fi Tarikh-ELomam Va-lmolook**, Beirut, Dar Ol-kotob-eLelmiah.

Ibn Kathir, Esmaeil. (1988). **Al-Bedayah W alnahayah**, Ali Shiri, Beirut, Dar Ehya-alturath Al-arabeyah, first.

Ibn Khallakan, Ahmad bin Muhammad. (n.d). **Wafayat al'aeyan wa 'anba' 'abna' alzaman**, Ihsan Abbas, Dar Althoqafat.

Ibn Maghazeli, Ali Bin Mohammad. (2005). **Manaqib Ali bin Abi Talib**, No Place, Sebt Al-Nabi Publications, first.

Ibn Shaheen, Omar. (n.d). **Nasikh alhadith wa Mansoukhuh**, No Place, No Publisher.

Ibn Tawous, Ali Bin Mousa. (1995). **Eqbal Al-amal**, Qom, Maktab Al-Alam Al-Eslami, first.

- Jorjani, Abdullah Bin Odi. (1989). **Alkamil fy duafa' alrijal**, Beirut, dar alfikr liltibaah w alnashr w altawzie, third.
- kahhalah, omar ridha. (n.d). **Mojam almuallefin**, Beirut, dar Ehya' alturath alarabiah.
- karajaky, abulfath. (n.d). **Dalil al-nass bikhabar alghadyr**, qom, muasisat al albayt(e) l'ihya' alturath.
- Khatib Baghdadi, Ahmed bin Ali. (1997). **Tarikh Baghdad**, First, Beirut, Dar al-kotob al-Ilmiyah.
- Kolberg, Itan. (1993). **Ketabkhaneh Ibn Tawous**, Translated: Sayyed Ali Qaraee Wa Rasul Gafarian, No Place, Ketabkhaneh Omumi Ayatollah Marashi Najafi.
- Maghreby, Qadhey numan. (n.d). **Sharh al'akhbar**, qum almusharifat, muassesat alnashr al'islami.
- Mozaffar, muhammad hasan. (n.d). **Dalayel alsidq Li Nahj elhaq**, dimasq, moassesat al alby(e) liehya' alturath, first.
- Pasha Baghdadi, Esmaeil. (n.d). **Hadyat Alarefyn**, Beirut, Dar Ehya-alturath Al-arabeyah.
- Sadouq, Mohammad bin Ali. (1984). **Oyoun Akhbar al-Ridha (as)**, Beirut, al-Alami Publications.
- Samaani, Bin Abdulkarim. (1998). **Alansab**, Abdullah Omar Albarudi, Beirut, dar aljinan liltebaat walnashr waltawziei, first.
- Seyyed Morteza, Ali Bin Hossein. (1989). **Al-Shafi Fi Al-emamah**, Qom, muasasat Esmailian.
- Shahrestani, Ali. (1983). **Maani Al-akhbar**, Qom, Muassasat Al-nashr Alislamia.
- Shahrestani, Ali. (1994). **WoDhou Alnabi**, No Place, Author Publisher, first.
- Sobki, Abdul Wahhab Ali. (n.d). **Tabaqat Al-shafieyah Alkobra**, Mahmood Mohammad Altanahi, Beirut, Dar Ehya-alturath Al-arabeyah.
- Tousi, Mohammed ibn Hasan. (1980). **Alaiqtisad**, tehran, manshurat maktabat jamie chehelsotun.
- Tousi, Mohammed ibn Hasan. (1994). **Alamali**, Qom, Dar al-Sughafa lettabaah valnashre valttuzi.
- Yafei, abduallah bin 'asad. (1996). **Merat aljinan wa abrat alyaqzan**, Beirut, daralkotob alealmyah, first.
- Zabidi, Mohammad Mortaza. (1993). **Taj alarus min jawahir alqamous**, Ali Shiri, Beirut, Dar Al-fikr.
- Zerekli, Khir oldin. (1980). **Alaalam**, Beirut, dar aleilm lilmalayyn, Fifth.

Cite this article: Heydarynasab, Alireza; Naghizadeh, Hasan. (2023). How Ibn Abi Dawood interacted with Imam Ali's (AS) News Virtue, *Journal of Subcontinent Researches*, 15(44), 127-144. DOI: [10.22111/jsr.2021.29655.1935](https://doi.org/10.22111/jsr.2021.29655.1935)

چگونگی تعامل ابن ابی داوود سجستانی با مناقب امام علی (ع)

علیرضا حیدری نسب^۱ | حسن نقی زاده^۲

۱. نویسنده مسئول: دانشیار علوم قرآن و حدیث دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران، ایمیل: heydarynasab43@theo.usb.ac.ir
 ۲. استاد علوم قرآن و حدیث دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران.

چکیده

ابوبکر عبدالله بن ابی داوود سجستانی (م ۳۱۶ق)، محدث سرشناس اهل سنت، به سبب رفتار ناهمگون خود، گاه حافظ، فقیه، ثقه و گاهی نادان، کذاب و ناصبی خوانده شده است. از طریق او که در اسناد بسیاری از روایات فریقین از جمله اسناد روایات شیخ صدوق، مفید، طوسی و سید مرتضی قرار دارد، اخبار قابل توجهی در زمینه مناقب امام علی (ع) وارد شده است. با وجود این، گزارش های شاذ او چون نقل خبر سیلی زدن امام علی (ع) به همسران پیامبر (ص) زمینه ساز اتهام وی به ناصبی بودن است. چگونگی اعتبار رجالی سجستانی و تعامل او با منقبت های امام علی (ع) پرسش های مقاله حاضرند. او نزد عموم اهل حدیث ثقه بوده و برخی رجالیان از جمله شماری از دانشمندان معاصر شیعه او را ناهل و دشمن دانسته اند. بررسی و تحلیل کارنامه ابن ابی داوود نشان می دهد که وی همانند عموم اهل حدیث در مواجهه با اخبار ناهمگون مناقب از علاج تعارض آن ها بازمانده و برخلاف انتظاری که از محدثی چون او می رود، شمار محدودی از مناقب پرشمار امام علی (ع) را نقل کرده است که دست کم، بخشی از آن به منظور خنثی سازی اثر نقل های طعن آمیز او و در جهت تبرئه وی از اتهام به نصب اظهار شده است.

واژه های کلیدی: ابن ابی داوود سجستانی، تعامل ابن ابی داوود با مناقب امام علی (ع)، شخصیت شناسی ابن ابی داوود، مناقب امام علی (ع).

۱- مقدمه

حدیث پایه دوم معارف اسلامی بوده و از اهمیت و اعتباری چون قرآن برخوردار است. تفصیل این معارف از جمله معرفی ارزش ها و جریان ارزش مداری که پس از رحلت پیامبر (ص) شایسته پیروی است، در احادیث و اخبار مناقب به صورت برجسته آمده است. درباره امام علی (ع) که از شخصیت و رفتاری برتر برخوردار بوده است، بیشترین اخبار مناقب وارد شده است. پس از رحلت پیامبر (ص) جریان مخالف به ویژه امویان به گونه های مختلف از سرمایه اخبار، به ویژه احادیث مناقب، در جهت تقویت خویش یا تخریب چهره امام علی (ع) استفاده می کردند. پس از آنکه دانشمندان مسلمان برای بازشناسی اخبار صحیح از ناصحیح کوشیدند، بسیاری از این اخبار را شناسایی کردند. با وجود این، اخبار ناصحیح بسیاری ناشناخته باقی ماند و اسباب انحراف افکار برخی محدثان را فراهم آورد.

مطالعات شبه قاره، دوره ۱۵، شماره ۴۴، ۱۴۰۲، صص ۱۲۷-۱۴۴.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۸

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۳۰

استاد: حیدری نسب، علیرضا؛ نقی زاده، حسن. (۱۴۰۲). چگونگی تعامل ابن ابی داوود سجستانی با اخبار مناقب امام علی (ع)، مطالعات شبه قاره، ۱۵(۴۴)، ۱۲۷-۱۴۴.

DOI:10.22111/jsr.2021.29655.1935

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© نویسندگان

۱-۱- بیان مسئله

ابوبکر عبدالله بن ابی‌داوود سجستانی از چهره‌های سرشناس دانش‌های قرآن و حدیث است که در دوران اوج فعالیت‌های حدیثی اهل سنت به‌همراه پدرش در مراکز مهم حدیثی چون نیشابور و بغداد نشو و نما کرد و به‌سبب ناهمسازی برخی از رفتارها، مورد دآوری‌های متعارض قرار گرفت (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۷). او که به‌سبب موقعیت برتر خانوادگی، علم و نگارش‌های انحصاری در برخی زمینه‌ها از جایگاه ممتازی در ارتباط با قرآن و حدیث برخوردار است، گاه حافظ، فقیه، ثقه و منقبت‌گوی امام علی^(ع) و گاهی نادان، کذاب و ناصبی خوانده شده است. این عالم برتر اهل حدیث در اسناد روایاتی از شیخ صدوق، شیخ مفید، سید مرتضی، شیخ طوسی و برخی جوامع متأخر شیعه قرار دارد. تحقیق حاضر در پی یافتن پاسخ به سؤالات زیر است:

اعتبار رجالی ابن ابی‌داوود چگونه است؟

موضع ابن ابی‌داوود در رابطه با مناقب امام علی^(ع) چگونه است؟

دلیل ناهمگونی مواضع ابن ابی‌داوود با مناقب امام علی^(ع) چیست؟

۱-۲- هدف و ضرورت تحقیق

ابن ابی‌داوود از رجال سجستانی تراز اول دانش‌های قرآن و حدیث و در دوره‌ای شیخ مشایخ اهل حدیث در بغداد بوده است. یافتن پاسخ پرسش‌های فوق که هدف این پژوهش است، می‌تواند به شناخت بهتر شخصیت و رفتار ابن ابی‌داوود، به‌ویژه موضع او نسبت به امام علی^(ع) به‌عنوان وصی صاحب رسالت^(ص) منتهی شود.

۱-۳- روش تحقیق

روش پژوهش و کار، توصیفی-تحلیلی و روش جمع‌آوری مطالب، کتابخانه‌ای است. اطلاعات لازم با مراجعه به مصادر رجالی، حدیثی و تاریخی فریقین-کتاب‌ها و نسخه‌های کاغذی یا نرم‌افزاری- استخراج می‌شود. ابتدا ابن ابی‌داوود معرفی و آرای رجالیان فریقین در ستایش یا سرزنش او ذکر می‌شود، سپس مهم‌ترین نسبت‌هایی که اعتبار وی را زیر سؤال می‌برد، مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرند. در ادامه، نحوه رفتار سجستانی در ارتباط با اخبار مناقب امام علی^(ع) مطرح می‌شود، چه اینکه او گاهی منقبتی نقل کرده و گاه اخباری را که مشتمل بر فروکاستن از شأن امام^(ع) است، آورده است. بخش‌های مختلف کارنامه به‌ویژه منقصت‌گویی او شایسته بررسی است تا معلوم شود وی که در محدوده افکار اهل حدیث اندیشه و رفتار کرده و مورد وثوق ایشان بوده است، هنگام مواجهه با میراث ناهمگون حدیثی اهل سنت و قرارگرفتن در تنگنای تعارض اخبار منقبت و منقصت اصحاب، به‌سبب سست‌اعتقادی، غرور و مهارت ناکافی گاه بی‌محابا اخباری مشتمل بر منقصت امام علی^(ع) بر زبان آورده است و برای دفع پیامدهای مخاطره‌آمیز آن ناچار به منقبت‌گویی شده است و این امر او را همسان ناصبیان ساخته است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

اهل حدیث که صاحب آثار و روایات مختلفی در میراث حدیثی قرآنی مسلمانان‌اند، همچنین عالمان کلام، تاریخ و رجال فریقین به‌مناسبت درباره ابن ابی‌داوود، سخن گفته‌اند؛ گاه نقل برخی اخبار منکر در ارتباط با فضایل سور قرآن را بر او ایراد گرفته‌اند (ابن جوزی، ۱۳۸۶ق، ۱: ۲۴۰؛ حسینی میلانی، ۱۴۲۵ق، ۲: ۳۳۳) و گاهی روایت برخی اخبار شاذ و انحرافی را بر او خرده دانسته‌اند (امینی، ۱۳۹۷ق، ۱۰: ۱۴۶؛ حسینی میلانی، ۱۴۱۴ق، ۶: ۳۲۴)؛ اما درخصوص چرایی منقبت‌گویی یا نصب او نگاشته‌ای به‌طور مستقل ملاحظه نشد.

۲- حیات علمی سجستانی

شرق اسلامی از همان آغاز، خاستگاه دانشمندان بزرگی بوده است (حیدری‌نسب، ۱۳۹۸: ۵۳). ابوبکر عبدالله بن سلیمان بن اشعث ازدی سجستانی (م ۳۱۶ق) به سال ۲۳۰ق در خاندانی صاحب‌نام و بنا به گفته مشهور، در سجستان متولد شد. جد اعلایش «عمران» در جریان صفین و در رکاب امام علی (ع) به شهادت رسید. پدرش، ابوداوود محدثی نام‌آور و صاحب آثار مختلف از جمله یکی از شش جامع برتر حدیثی اهل سنت به نام «السنن» بوده است. عمو و بعضی فرزندان نیز از مشاهیر علوم حدیث‌اند. پدرش یعنی سلیمان بن اشعث از همان آغاز دهه دوم زندگی، عبدالله را ملازم و همراه خود قرار داده و به‌رغم امتناع برخی مشایخ او از پذیرش خردسالان، با اصرار و بزرگ‌نمایی عبدالله، وی را به مجالس تخصصی علم حدیث وارد ساخت (ذهبی، ۱۴۰۷ق، ۲۳: ۵۱۲؛ همو، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳؛ همو، بی‌تا، ۲: ۷۶۷؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۱؛ سمعانی، ۱۴۰۸ق، ۳: ۲۲۵). به‌این ترتیب ابوبکر بن ابی‌داوود سفرهای متعدد علمی از خراسان و عراق گرفته تا شام، مصر و حجاز را در معیت پدر تجربه کرد و در محضر مشایخ بزرگ این حوزه‌ها چون محمد بن اسلم طوسی (م ۲۴۲ق) در نیشابور حضور یافته و احياناً مورد ستایش واقع شد و علاوه بر شهره‌گشتن در قرآن، حدیث و تاریخ، در رشته‌های نجوم و طب نیز مهارت یافت. از میان شاگردان برتر ابن ابی‌داوود باید از ابن حبان بستی، ابن ابی‌حاتم رازی و ابوالحسن دارقطنی یاد کرد (ابن خلکان، بی‌تا، ۲: ۴۰۵؛ پاشا بغدادی، بی‌تا، ۱: ۴۴۴؛ بجنوردی، ۱۳۷۴ش، ۲: ۶۴۷).

ابن ابی‌داوود آثار متعددی در ابواب مختلف علوم دینی تألیف کرد که از آن میان، شماری محدود چون «البعث و النشور» در باب معاد، «العقیده»، به‌عنوان اعتقادنامه‌ای منظوم و «المصاحف» در زمینه تاریخ قرآن در دسترس است (ابن ندیم، بی‌تا: ۲۸۸؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۵؛ بجنوردی، ۱۳۷۴ش، ۲: ۶۴۷).

۳- ابن ابی‌داوود در نگاه رجالیان

چنان که از شواهد تاریخی برمی‌آید، ابن ابی‌داوود ابتدا شافعی مذهب بوده و در ادامه به مذهب حنبلی گراییده است (ابن ابی‌یعلی، بی‌تا، ۲: ۵۱؛ سبکی، بی‌تا، ۳: ۳۰۷؛ جرجانی، ۱۴۰۹ق، ۴: ۲۶۶). دانشمندان رجال و حدیث درباره ابن ابی‌داوود - همانند مقاتل بن سلیمان (حیدری‌نسب، ۱۳۹۸: ۵۶) - به اختلاف سخن گفته‌اند؛ برخی وی را مدح و گروهی قدح کرده‌اند؛ مهم‌ترین آرای ایشان چنین است:

۳-۱- ستایش و تعدیل

بعضی از دانشمندان اهل سنت وی را مدح و حتی تعدیل کرده‌اند: خلیلی او را یکی از سه امام در زمان واحد در بغداد شمرد (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۴: ۵۰۲). ابن ندیم می‌نویسد: «او از بزرگان محدث و فقهای ثقه است» (ابن ندیم، بی‌تا: ۲۸۸).

ابن ابی‌یعلی او را محدثی عالم، حافظ و فهیم خوانده است (ابن ابی‌یعلی، بی‌تا، ۲: ۵۱) و ابن عدی از مقبولیت او نزد اهل حدیث سخن گفته است (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳).

صالح بن احمد همدانی می‌گوید: «حافظ ابوبکر بن ابی‌داوود امام و محل رجوع اهل عراق و در ائقن، بی‌مانند بوده است (خطیب بغدادی، ۱۴۱۷ق، ۹: ۴۷۲). ابامحمد خلال، ابن ابی‌داوود را از پدرش حافظ‌تر می‌دید (ابن شاهین، بی‌تا: ۱۷؛ خطیب بغدادی، ۱۴۱۷ق، ۹: ۴۷۳؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۵).

دارقطنی در این باره گفته است: «ثقه است؛ جز اینکه از نظر سخن درباره حدیث بسیار دچار اشتباه می‌شد» (ابن شاهین، بی‌تا: ۱۷؛ ذهبی، ۱۴۰۷ق، ۲۳: ۵۱۵؛ همو، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۷).

۳-۲- قرح و جرح

تخطئه شخصیت و جرح ابن ابی‌داوود نیز قابل توجه است. برخی شواهد حاکی است که ابن ابی‌داوود به‌زودی به‌دلیل حب شهرت و بلندپروازی‌هایش، اسباب رنجش پدر را فراهم آورد و پدر که پیش از این، درجهت تعلیم و تربیت نیکویش از کودکی او را با خود همراه داشت، زبان به نکوهش وی باز کرد (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۷؛ بجنوردی، ۱۳۷۴ش، ۲: ۶۷۶). او پسرش را کذاب و این خصلت که او به دنبال منصب قضا است، را مصیبت خواند (ابن شاهین، بی‌تا: ۱۷؛ ذهبی، ۱۴۰۷ق، ۲۳: ۵۱۵؛ همو، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳).

ابراهیم اصفهانی (ابن اورمه)، استاد ابوداود نیز وی را دروغ‌پرداز و با توجه به سخن پدرش یکی از سه نفر کذابی خواند که کنیه‌شان ابوبکر است (جرجانی، ۱۴۰۹ق، ۱: ۱۳۵؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳). ابن اورمه ثقه و عابد خوانده شده و از بزرگان و حافظان حدیث در بغداد بوده است (سمعانی، ۱۴۰۸ق، ۲: ۱۵۸؛ ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۱۴۵؛ یافعی، ۱۴۱۷ق، ۲: ۱۳۴). با توجه به وفات ابن اورمه در ۲۶۶ق یا ۲۷۱ق و ابوداود در ۲۷۵ق، معلوم می‌شود صلاحیت ابن ابی‌داوود از جهت صداقت و عدالت از همان جوانی محل تردید قرار داشته است.

ابن صاعد (م ۳۱۸) که از بزرگان حفاظ عراق، ثقه، حجت و در فهم و حفظ برتر از ابوداود به‌شمار آمده است، سخن ابوداود در تکذیب پسرش را کافی خوانده است (ابن شاهین، بی‌تا: ۱۷؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳). بغوی وی را ناآگاه و طبری او را نااهل شمرده است (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۸؛ یافعی، ۱۴۱۷ق، ۲: ۲۰۷). از بغوی (م ۳۱۷) نیز به‌عنوان امام و حافظی بزرگ و ثقه ستایش شده است (سمعانی، ۱۴۰۸ق، ۱: ۳۷۵؛ حسینی میلانی، ۱۴۱۴ق، ۶: ۳۳۰). ابن جوزی هم نقل برخی روایات ساختگی در فضایل سور را بر ابوبکر سجستانی خرده گرفته است (ابن جوزی، ۱۳۸۶ق، ۱: ۲۴۰).

هرچند از ابن ابی‌داوود در منابع متقدم و میانی شیعه یاد نشده است؛ اما در برخی منابع کلامی معاصر شیعه او مورد جرح قرار گرفته و ناصبی خوانده شده است؛ چراکه در صحت برخی اخبار مشهور چون احادیث طبر^۱ و غدیر^۲ تردید، یا برخی اخبار در ذم معاویه را تحریف کرده است (امینی، ۱۳۹۷ق، ۱۰: ۱۴۶؛ حسینی میلانی، ۱۴۱۴ق، ۶: ۳۲۴).

۴- بررسی و تحلیل مهم‌ترین اتهامات

آن‌گونه که از اظهارات جارحان برمی‌آید، در کارنامه ابن ابی‌داوود برخی ضعف‌ها وجود داشته است که باید مورد تأمل قرار گیرند:

۴-۱- ویژگی کذب

صداقت از جمله اوصاف لازم برای راویان است. ابن ابی‌داوود توسط پدرش، ابن اورمه اصفهانی، ابن صاعد و طبری، کذاب یا متظاهر خوانده شده است (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۷). او به نقل پاره‌ای اخبار منکر پرداخته است از جمله این ادعای خوارج مبنی بر اینکه امام علی^(ع) به گونه همسران پیامبر^(ص) سیلی زده است (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳؛ همو، بی‌تا، ۲، ۷۷۱) که حتی اگر او درست هم نقل کرده باشد، باز اصل آن با توجه به بار منفی آن در شمار اکاذیب خواهد بود. این درحالی است که امام علی^(ع) نقل هرگونه سخنی به‌محض شنیدن آن را بستری برای ارتکاب دروغ شمرد (نهج‌البلاغه، ۱۴۱۲ق، ۳: ۱۲۹).

۱. روزی پیامبر^(ص) هنگام استفاده از مرغ بریانی دعا کرد تا خداوند محبوب‌ترین مخلوقاتش را برای استفاده از آن مرغ برساند. این دعا با آمدن امام

علی^(ع) اجابت شد و به این گونه آن حضرت^(ع) محبوب‌ترین بندگان خدا دانسته شد (ترمذی، ۱۴۰۳ق، ۵: ۳۰۱؛ حاکم نیشابوری، بی‌تا، ۳: ۱۳۰).

۲. مراد روایت گردهمایی اصحاب در هجدهم ذی‌الحجه در کنار غدیر خم است که پیامبر^(ص) در آنجا علی^(ع) را به‌عنوان مولای مؤمنان معرفی کرد (حاکم نیشابوری، بی‌تا، ۳: ۱۰۹).

ذهبی در مقام توجیه تکذیب سجستانی نوشته است: مراد پدرش از تکذیب وی روشن نیست. شاید هم در لهجه مشکلی داشته است! شاید هم توریه می کرده است. سخن ابن صاعد و طبری هم به دلیل دشمنی آنان با ابن ابی داوود پذیرفته نیست (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۳۱).

با وجود این ذهبی برخی سخنان ابن ابی داوود چون تردید درباره حدیث طبر را نقد کرده و می نویسد: «توجیه وی مبنی بر اینکه اگر حدیث طبر صحیح باشد دربان پیامبر^(ص)، یعنی انس، خطاکار تلقی می شود و این امر به تخطئه پیامبر^(ص) می انجامد خطاست؛ میان صدر و ذیل سخن سجستانی ارتباطی نیست؛ علاوه بر آن حدیث طبر دارای طرق روایی فراوان است» (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۳۲).

ممکن است یکی از عوامل تکذیب ابن ابی داوود توسط محدثان بزرگ، عدم اهتمام یا اهتمام اندک او به امر اسناد حدیث باشد؛ مراد دارقطنی از «کثیرالخطأ» خواندن وی نیز شاید همین رفتار ابن ابی داوود باشد (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۷). مطابق با گزارشی، ابن ابی داوود قصد داشت خبری غریب از مالک بن انس را از طریق متفاوت نقل کند. ابو احمد حاکم گفت: «از ابوبکر بن ابی داوود شنیدم که می گفت: به ابی زرعه رازی گفتم: حدیثی از احادیث غریب مالک را برایم بیان کن. وی حدیث وهب بن کیسان از اسماء را به نقل از عبدالرحمن بن شیبه که شخصی ضعیف است، بر من روایت کرد. به او گفتم: دوست می دارم آن را از قول احمد بن صالح از عبدالله بن نافع از مالک بنگارم؛ پس ابوزرعه عصبانی شد و شکایت مرا نزد پدرم برد.» (ذهبی، همان، ۱۳: ۲۲۶).

در دانش حدیث رعایت سند و دقت در امانت داری به جد مورد سفارش است؛ به گونه ای که اگر راوی آن را رعایت نکنند و درباره اش احتمال تدلیس^۱ رود، معمولاً وی مجروح به حساب می آید. اصحاب حدیث در خصوص اهمیت اسناد تا آنجا تعصب ورزیده اند که حتی اگر به فرض متنی درست ولی سند نادرست باشد، حکم به بطلان حدیث و همچنین تخطئه^۲ راوی داده اند (غماری مغربی، ۱۴۲۸ق: ۲۳۲)؛ زیرا این امر اگر به عمد باشد، عدالت و امانت راوی را مخدوش می کند و اگر از روی سهو باشد ضبط و دقتش را زیر سؤال می برد.

۴-۲- نصب

خانواده امام علی^(ع)، اهل بیت پیامبر^(ص) و براساس امثال حدیث ثقلین عدل قرآن، وارثان حضرت^(ص) و مودتشان شرط هدایت یافتگی است. مطابق با برخی نقل ها ابن ابی داوود مکرر به نصب و انحراف از امام علی^(ع) متهم شده است؛ یکبار به این اتهام، ابن فرات وزیر، او را از بغداد به واسط تبعید کرد و بار دیگر هنگام حضور در اصفهان، در اثنای مذاکرات به گونه ای از باور خوارج یاد کرد که گویی عقیده به سیلی زدن امام علی^(ع) به چهره همسران پیامبر^(ص) داشته است؛ امری که اسباب تشکیل دادگاه و محکومیت وی در آن محکمه را فراهم آورد و تا مرز اعدام پیش رفت (ابونعیم اصبهانی، ۱۹۳۴م، ۲: ۲۱۱؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۹).

گفتنی است ادعای این سیلی نواختن امام علی^(ع) تنها از طریق او نقل شده است و چنان می نماید که اگر وی از آن حضرت^(ع) انحراف نداشت، چنین دروغ و منکری را بر زبان نمی آورد! تحریف روایت در منقصت معاویه نیز در شمار همین موارد قابل ذکر است (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۵۹: ۱۵۷؛ ابن جوزی، ۱۳۸۶ق، ۲: ۲۷).

۱. پنهان کاری در ارتباط با حدیث

۴-۳- تکبر و خودستایی

کبر، غرور و خودشیفتگی از رذایل اخلاقی است. قرآن کریم در مقام نهی از رفتار متکبرانه می‌فرماید: «وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا...» (و در روی زمین به نخوت گام برمدار!) (اسراء/۳۷) «... فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى» (پس خودتان را پاک م‌شمارید. او به حال کسی که پرهیزگاری کرده، داناتر است) (نجم/۳۲).

ابن ابی‌داوود که هم از موقعیت ممتاز خانوادگی برخوردار بود و هم از رهگذر هم‌نشینی با پدر و ادراک مشایخ کبار، اخبار زیادی اخذ و حفظ کرده بود و به این اندوخته‌های سطحی خود دل خوش داشت. این در حالی است که در ارتباط با حدیث آنچه بیشتر مورد سفارش است، درایت و فهم است؛ امام صادق^(ع) فرمود: «درایت یک حدیث برتر از روایت هزار حدیث است» (صدوق، ۱۳۶۱ش: ۲).

درباره قدرت و میزان حفظ ابن ابی‌داوود سجستانی آمده است که او از پدرش برتر بود (ابن شاهین، بی‌تا: ۱۷؛ خطیب بغدادی، ۱۴۱۷ق، ۹: ۴۷۳؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۵؛ همو، بی‌تا، ۲: ۷۷۲). البته در این جهت آنچه بیشتر ملاحظه می‌شود، ادعاهای شخصی اوست که از مهارت فوق‌العاده خود در حفظ گفته است؛ از جمله آن که گفت: «هنگام سفر به سجستان از من درخواست نقل حدیث شد. عذر آوردم که کتابی در اختیار ندارم. گفتند: ابن ابی‌داوود و کتاب!؟ پس برایشان سی هزار حدیث بیان کردم. هنگام برگشت، عالمان بغداد این رفتارم را زیر سؤال بردند؛ بررسی کردند و معلوم شد تنها در سه حدیث خطا کرده‌ام» (ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۳: ۲۷۵؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۵).

او همچنین گفته است: «در اصفهان سی‌وشش هزار حدیث نقل کردم. هنگام بررسی مشخص شد که تنها در چهار مورد خطا کرده‌ام» (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۲؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۵).

این خودستایی و غرور هنگامی آشکارتر می‌شود که در تأیید ضبط و حفظ بالا و مقایسه خود در این باره با ابراهیم حربی گفت: «من افزون بر آنچه حربی در دانش حدیث کسب کرده است، در طب و نجوم هم آگاهی دارم» (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۶). گاه نیز مدعی علم به تعبیر رؤیاست (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۴؛ ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۳: ۲۷۶).

از جمله شواهد کبر و نخوت ابن ابی‌داوود، خودداری او از آشتی با ابن صاعد است. مطابق با برخی گزارش‌ها، میان او و ابن صاعد که از بزرگان، ثقات و مسن‌تر از ابن ابی‌داوود بود، اختلاف وجود داشت. علی بن عیسی، وزیر عباسیان جلسه‌ای برای مصالحه گذاشت؛ ولی ابن ابی‌داوود ضمن مشاجره‌ای تند و وساطت را نپذیرفت (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۴؛ ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۶۶؛ همو، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴).

او تفسیرش را که بالغ بر صدوبیست هزار حدیث است (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۵؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۳۰) در رقابت با طبری نوشت. در ادامه، این رفتار نکوهیده سجستانی با طبری با تفصیل بیشتر می‌آید.

پاره‌ای شواهد، بهره‌مندی سجستانی از حفظ بالا، اشراف زیاد و رعایت آداب محدثان از سوی نامبرده را با سؤال مواجه می‌سازد؛ از آن جمله نقل پاره‌ای اخبار منکر در ارتباط با فضایل سور است؛ امری که سبب ایراد نقد جدی نسبت به عملکرد او شده است (ابن جوزی، ۱۳۸۶ق، ۱: ۲۴۰؛ حسینی میلانی، ۱۴۲۵ق، ۲: ۳۳۳). او ادعا داشت که برخی اخبار فقط از طرق روایی خاصی نقل شده‌اند. ورود آن اخبار از طرق روایی دیگر شاهدهی بر ضعف اطلاعات و ناستواری ادعای مقام بالای حفظ اوست (ابن مغزلی، ۱۴۲۶ق: ۱۰۹ و حاکم نیشابوری، بی‌تا، ۳: ۷۰).

ابن جوزی نیز پس از ذم ابن ابی‌داوود می‌گوید: «او از جمله محدثانی است که جمهور محدثان به شر بودن او گواهی می‌دهند. از عادات وی بزرگ‌نمایی در حدیث حتی با احادیث باطل است؛ این کار از امثال وی قبیح است، چرا که مصداق خبر صحیح رسول‌الله^(ص) است که فرمود: «هرکس که از من خبری را نقل کند، درحالی‌که آن خبر کذب باشد، او یکی از دروغ‌گویان است.» (ابن جوزی، ۱۳۸۶ق، ۱: ۲۴۰).

۴-۴- قدرت طلبی و همراهی با حاکمان زمان

دو وصف ریاست طلبی و گرایش به زمامداران جور مورد سرزنش آیات و روایات است؛ «تَلِكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجَعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ» (آن سرای آخرت را برای کسانی قرار می‌دهیم که در زمین خواستار برتری و فساد نیستند، و فرجام خوش از آن پرهیزگاران است) (قصص/۸۳) «وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ...» (و به کسانی که ستم کرده‌اند متمایل مشوید) (هود/۱۱۳). پیامبر خدا^(ص) فرمود: «فقه‌ها امانت‌داران پیامبران‌اند؛ اگر به حاکمان وابستگی نشان دادند آنان را متهم ببینید» (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۶: ۲۶۲). امام صادق^(ع) فرمود: «هر که در پی ریاست باشد هلاک شود» (صدوق، ۱۳۶۱ش: ۱۷۹).

دوران حیات ابن ابی داوود همراه با اوج رواج تعصب مذهبی و حنبلی‌گری است که توسط خلافت عباسی دنبال می‌شد. حاکمان این دوره چون متوکل عباسی به جانبداری از اهل حدیث برخاسته و عالمان را واداشتند تا در جهت دلخواه او و از جمله علیه عقل‌گرایانی چون معتزله به وضع و نشر حدیث بپردازند (خطیب، ۱۴۱۷ق، ۱۰: ۶۷؛ ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۱: ۲۰۷؛ ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۱: ۱۲۵).

سجستانی که زود هنگام، یعنی به سال ۲۷۰ق بر کرسی تدریس تکیه زد (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۲) از جمله منصب قضا را طلب کرد؛ امری که سبب شد پدرش نسبت به خطر آن هشدار دهد (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۶؛ ذهبی، بی‌تا، ۲: ۷۷۲؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۸). گزارش‌ها حاکی است وی در دربار عباسیان دارای موقعیتی ممتاز، برخوردار از امکانات و فرصت‌های تبلیغی و مورد عنایت خاص بود (ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۳: ۲۷۵؛ ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۳۰؛ همو، بی‌تا، ۲: ۷۶۹). اوج شهرت و موقعیت سجستانی مربوط به دوران خلافت مقتدر عباسی است. در این دوران ابن ابی داوود که به مذهب حنبلی درآمد بود ارتباطی نزدیک با دستگاه عباسی داشت (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۹؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۸ و ۲۳۰).

موقعیت اجتماعی و ارتباطات ویژه‌اش سبب شده بود تا وزیر عباسیان، علی بن عیسی در جهت اصلاح فی‌مابین او و ابن صاعد وساطت کند؛ این اقدام با مخالفت سجستانی و مشاجره‌اش با وزیر مواجه شد (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۴؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۶؛ همدانی، ۱۹۶۱م، ۱: ۱۷-۵). در ادامه، مساعدات مالی دستگاه خلافت به سجستانی که سوگند یاد کرده بود دیگر از دست وزیر عباسیان چیزی نپذیرد به دست شخص مقتدر عباسی تعیین و توسط خادم او برای ابوبکر ارسال می‌شد (ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۳: ۳۰۳؛ ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۶؛ همو، بی‌تا، ۲: ۷۶۹ و ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴).

۵- رفتار ابن ابی داوود در ارتباط با اخبار مناقب امام علی^(ع)

یکی از دشوارترین حوزه‌های رفتاری ابوبکر سجستانی برخوردار او با اخبار مناقب امام علی^(ع) است. این مبحث در چهار محور تبیین می‌شود:

۱-۵- منقبت‌گویی سجستانی از امام^(ع)

از جایی که اخبار مناقب ارتباط مستقیم با موقعیت زمامداران و صلاحیت آنان برای زمامداری دارد، این اخبار بسیار مورد توجه اصحاب قدرت واقع شده است؛ گاه اخباری وضع و منتشر شده و گاه بعضی از اخبار مورد کتمان، تحریف و تکذیب واقع شده است.

ابن ابی داوود اخبار مناقب قابل توجهی در ارتباط با عترت^(ع) آورده است که به‌طور ضمنی مشتمل بر منقبت امام^(ع) نیز بوده و در جای خود قابل تأمل است؛ این امر نشان می‌دهد بخشی از این اخبار، مانند آنچه در شأن نزول آیه مباهله وارد شده (ابن مغازلی، ۱۴۲۶ق: ۲۱۴)، یا در این خصوص که حضرت فاطمه^(س) یکی از چهار بانوی برتر زنان عالم است (ابن عساکر،

۱۴۱۵ق، ۷۰: ۱۱۲) و توسط سجستانی روایت شده است باید در مقام روایت حدیث توسط یکی از مشایخ اهل حدیث نقل شده باشد.

در ارتباط با اخبار مناقب امام علی^(ع) گفتنی است که این اخبار به‌رغم آنکه بی‌مانند و برجسته‌اند، به سبب پیشامد انحراف در حاکمیت اسلامی و اقدامات جریان‌ها حاکم با سوء تعامل مواجه شده‌اند. با وجود این شمار قابل‌توجهی از این اخبار از لابلای حصارها و موانع عبور کرده و توسط عام و خاص نقل شده‌اند. ابن ابی‌داوود سجستانی نیز همانند بسیاری از اهل حدیث شماری از این اخبار را بازگو کرده است. برخی از این نقل‌ها از جایگاه ممتاز امام علی^(ع) در قرآن چون وصایت و ولایت حکایت دارند (انصاری، بی‌تا، ۲: ۱۲۱)^۱ و بعضی دیگر از موقعیت برتر امام^(ع) نزد رسول گرامی^(ص) می‌گویند (صدوق^آ، ۱۴۰۴ق، ۱: ۲۰۴؛ طوسی^آ، ۱۴۱۴ق: ۶۰۴؛ ابن مغزلی^آ، ۱۴۲۶ق: ۱۰۹، ۱۶۴، ۱۸۰ و ۲۱۴؛ مغربی، بی‌تا، ۲: ۴۶۹؛ انصاری، بی‌تا، ۲: ۱۳۸ و ۱۶۸). پاره‌ای نیز از اقدامات برجسته و رشادت‌های حضرت^(ع) چون جمع قرآن براساس نزول حاکی‌اند. سجستانی از جمله راویان خبر شکست شیخین و پرچمداری و فتح امام^(ع) در جریان خیبر است (ابن‌عساکر، ۱۴۱۵ق، ۴۲: ۹۶).

۵-۲- ابراز تردید در مورد برخی از مناقب امام علی^(ع)

مطابق با برخی گزارش‌ها، سجستانی بعضی از اخبار مناقب حضرت^(ع) چون احادیث «طیر مشوی» و «غدیر» را مورد انکار یا تردید قرار داده است؛ ابن عدی می‌گوید: از علی بن عبدالله داهری شنیدم که گفت: «از ابن ابی‌داوود در ری از حدیث طیر پرسیدم. گفت: اگر حدیث طیر صحیح باشد، نبوت پیامبر^(ص) باطل است؛ چرا که از دربان یعنی انس حکایت می‌کند^(ص) و انس نیز خائن نبوده است.» (جرجانی، ۱۴۰۹ق، ۴: ۲۶۶؛ ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۳۲؛ عسقلانی، ۱۳۹۰ق، ۳: ۲۹۴).

توجیه ابن ابی‌داوود در رد این حدیث آن‌قدر سخیف است که حتی ذهبی نیز از پذیرش، توجیه و دفاع از آن باز مانده است. او می‌گوید: این عبارت مردود و کلام نحسی است که وی بر زبان رانده است و ارتباطی بین این ماجرا و نبوت پیامبر^(ص) نیست؛ خواه این حدیث، صحیح باشد یا ناصحیح. انس قبل از اوان بلوغ در خدمت پیامبر^(ص) بوده و شاید این اتفاق در آن دوران قبل از تکلیف رخ داده باشد؛ شاید هم پس از آن؛ هیچ‌کس از خطا در امان نیست. کسانی چون حاطب و ابولبابه نیز خطا کرده‌اند و مورد عفو واقع شدند. حدیث طیر با وجود ضعف دارای طرق فراوانی است که من نیز آن را گرد آورده‌ام. من اعتقادی به بطلان این خبر ندارم و ابن ابی‌داوود در قول و عبارتش اشتباه کرده است و درعین حال از موثق‌ترین حافظان است (ذهبی، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۳۲).

۱. ابویورک بن ابی داود قال حدثنا عباد بن يعقوب قال أنبأنا عيسى بن راشد عن علي بن هذيمه؟ عن عكرمة عن ابن عباس قال: ما نزلت آية (يا أيها الذين آمنوا) الا على رأسها وشریفها وأمیرها ولقد عاتب الله عزوجل أصحاب محمد في غير آي من القرآن وما ذكر عليا الا بخير
۲. حدثنا أبو بكر بن أبي داود ببغداد قال: حدثنا علي بن حرب الملائي قال: حدثنا أبو الصلت الهروي قال: حدثنا علي بن موسى الرضا عن أبيه موسى بن جعفر عن أبيه جعفر بن محمد عن أبيه محمد بن علي عن أبيه علي بن الحسين عن أبيه الحسين بن علي عن أبيه علي بن أبي طالب عليهم السلام قال: قال رسول الله^(ص): (الايمان معرفة بالقلب واقرار باللسان وعمل بالأركان).
۳. عبد الله بن أبي داود قبل أن يبني له المنبر، يعتذر إلى أبي عبد الله المستملى من النصب، ثم أملى ذلك المجلس كله من حفظه في فضائل أمير المؤمنين^(عليه السلام)، وهذا الحديث أول ما بدأ به: قال أبو المفضل: وحدثنا عبد الله بن سليمان بن الأشعث، قال: حدثنا هشام بن يونس اللؤلؤي، قال: حدثنا حسين بن سليمان -يعني الأنصاري الرفاء- عن عبد الملك بن عمير، عن أنس بن مالك، قال: نظر النبي^(صلى الله عليه وآله) إلى علي بن أبي طالب^(عليه السلام)، فأخذ بيده، وقال: يا علي، كذب من زعم أنه يحبني وهو يبغضك.
۴. ... حدثنا ابن أبي داود حدثنا إبراهيم بن عبادة الكرماني حدثنا يحيى بن أبي بكر أخبرنا جعفر بن زياد عن هلال الوزان عن أبي كثير الأسدي عن عبد الله بن أسعد بن زرارة [عن أبيه] قال: قال رسول الله^(صلى الله عليه وآله وسلم): انتهيت ليلة أسرى بي إلى سِدْرَةِ الْمُتَنَهِي، فأوحى إلي في علي ثلاث: إنه إمام المتقين وسيد المسلمين، وقائد الغر المحجلين إلى جنات النعيم. قال ابن أبي داود: لم يرو هذا الحديث عن رسول الله^(صلى الله عليه وآله وسلم) غير هذا الرجل.

البته در راستای ابطال پندار سجستانی و همسو با سخن ذهبی باید افزود: وقتی قرآن از خیانت همسران برخی از پیامبران^(ع) (تحریم/۱۰) یا گمراهی فرزندان آنان^(ع) (هود/۴۶) سخن می‌گوید پذیرش خیانت انس دشوار نیست. براساس پاره‌ای گزارش‌ها ابن ابی داوود جریان غدیر را نیز منکر بود؛ وی با احتجاج به این خبر که امام علی^(ع) همزمان با حجةالوداع به یمن رفته بود و همراه پیامبر^(ص) در این سفر حضور نداشت در اعتبار حدیث غدیر ابراز تردید کرد (مظفر، بی‌تا، ۴: ۳۴۳)؛ درحالی‌که مطابق با خبر بریده، امام علی^(ع) پس از انجام مأموریت یمن، خود را به مکه رساند و در برنامه حج شرکت کرد و جریان غدیر نیز پس از آن به وقوع پیوست (عسقلانی، بی‌تا، ۸: ۵۲).

موضع سجستانی و برخی از مشایخ بغداد در برابر حدیث غدیر سبب شد تا ابن جریر طبری در مقام دفاع کتابی تفصیلی درباره حدیث غدیر بنویسد و به این صورت، تواتر و صحت آن را معلوم کند (حموی، ۱۴۰۰ق، ۱۸: ۸۴؛ ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۵۲: ۱۹۷؛ ابن طاووس، ۱۴۱۵ق، ۲: ۲۳۹).

گرچه بعضی از بزرگان شیعه موضع سجستانی در ارتباط با حدیث غدیر را نه از باب انکار اصل واقعه، بلکه انکار وجود مسجودی قبل از خطبه پیامبر^(ص) در محل غدیر خم دانسته‌اند (سید مرتضی، ۱۴۱۰ق، ۲: ۲۶۳؛ طوسی، ۱۴۰۰ق، ۲۱۶؛ حلبی، ۱۴۱۷ق، ۲۰۷؛ کراچکی، بی‌تا، ۴۰)؛ اما این اظهارات چیزی از اتهام سجستانی به نصب کم نمی‌کند؛ زیرا ابن ابی داوود سخن از غیبت امام^(ع) در جریان غدیر به میان کشیده (حموی، ۱۴۰۰، ۱۸: ۸۴) و ابن جریر که معاصر سجستانی و متهم به کتمان مناقب امام^(ع) است در واکنش به اظهارات ابن ابی داوود به جمع فضایل امام علی^(ع) و تصحیح جریان غدیر پرداخته است.

۳-۵- اهمیت به نقل مناقب رقیبان امام علی^(ع) و توجیه برخی از مثالب آنان

ابن ابی داوود سجستانی همانند عموم اهل حدیث فضیلت‌های بسیاری برای رقبای امام^(ع) چون ابوبکر و ابوهریره نقل کرده است؛ او آورده است که ابوبکر مناجات جبرئیل را می‌شنید و علم ابوهریره فوق‌العاده بوده است (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۵۴: ۲۸۲؛ ذهبی، بی‌تا، ۲: ۴۹۶).

آنچه در رفتار سجستانی در زمینه منقبت‌گویی، متفاوت با دیگر محدثان دیده می‌شود ادعایش در ارتباط با خبر مشهور «اذا رأیتم معاویه علی منبری فاقتلوه» است. وی گوید: مراد از معاویه در این روایت، شخصی به‌نام معاویه بن تابوت، سرکرده منافقان بوده است که سوگند خورده بود منبر و مسجد حضرت^(ص) را آلوده کند؛ شخصیت و روایتی که جز از طریق سجستانی نقل نشده است! (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۵۹: ۱۵۷؛ ابن جوزی، ۱۳۸۶ق، ۲: ۲۷؛ امینی، ۱۳۹۷ق، ۱۰: ۱۴۶).

۴-۵- ذکر اخبار مشتمل بر منقصت امام علی^(ع)

ابن ابی داوود که ساکن بغداد و از مشایخ مشهور آن سامان بود، گاهی از خود رفتاری نصب‌آمیز نشان داد و توسط ابن فرات به واسط تبعید شد (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴) و پس از آنکه شاگردش، علی بن عیسی به وزارت رسید به بغداد بازگردانده شد. او پس از بازگشت، به نقل فضایل علی^(ع) پرداخت و همچنین بارها از کسانی که او را متهم به انحراف از علی^(ع) کرده بودند، انتقاد کرد و گفت: همه را بخشیدم مگر آن کس که مرا متهم به بغض علی^(ع) کرد. او در این جهت اعتقادنامه‌ای هم نگاشت (خطیب بغدادی، ۱۴۱۷ق، ۹: ۴۷۴؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۴ و ۴۳۵).

سجستانی در جریان سفری که به اصفهان داشته است نیز طی گفت‌وگو با علمای آن‌سامان سخنانی ناصبانه بر زبان آورد. وی از قول خوارج از ماجرای سیلی‌زدن مکرر امام علی^(ع) بر همسران پیامبر^(ص) گفت (ابونعیم اصبهانی، ۱۹۳۴م، ۲: ۲۱۱؛ ابن

۱. ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأةَ نُوحٍ وَامْرَأةَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَاتَتَاهُمَا ...
 ۲. قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ...

حبان اصبهانی، ۱۴۱۲ق، ۳: ۳۰۳؛ بغدادی، ۱۴۱۷ق: ۱۱۵؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳). این رفتار آن‌چنان گستاخانه بود که اسباب برپایی محکمه و محکومیت او به اعدام را فراهم آورد. جریان چنین نقل شده است: ابن ابی‌داوود با دانشمندان اصفهان جلساتی داشت. روزی در جمع ایشان سخن به یاد از حضرت علی^(ع) کشید و اینکه ناصیبان گویند ناخن‌های امام علی^(ع) از زیادت سیلی بر ام سلمه ساییده شد. آن حکایت با حذف نام ناصیبان به سجستانی منتسب شد. نشستی برپا و دو نفر از شیعیان، محمد بن یحیی بن منده و ابن جارود در تأیید این نسبت شهادت دادند و حکم اعدام سجستانی صادر شد؛ اما محمد بن عبدالله بن حسن حاضر شد و با جرح شاهدان وی را از مهلکه رهانید (ابن حبان اصبهانی، ۱۴۱۲ق، ۳: ۳۰۳؛ ابونعیم اصبهانی، ۱۹۳۴م، ۲: ۲۱۱-۲۱۰).

شهادت در دادگاه این‌گونه برگزار شد که: ... محمد بن یحیی بن منده گفت: شهادت می‌دهم در پیشگاه خدا که ابوبکر بن ابی‌داوود از زهری از عروه روایت کرد که گفت: ناخن‌های علی^(ع) از کثرت سیلی‌هایی که به همسران پیامبر^(ص) می‌زد، ساییده بود (جرجانی، ۱۴۰۹ق، ۴: ۲۶۶؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳؛ همو، ۲۲۹: ۱۳؛ مظفر، بی‌تا، ۶: ۴۳۳).

ذهبی در ارتباط با ذکر این خبر توسط سجستانی ضمن اظهار شگفتی و انکار می‌گوید: اگر بپذیریم که ابوبکر این روایت را از عروه روایت کرده، باید بگوییم سر بر تنش سنگینی می‌کرده است؛ زیرا بین این ماجرا و گردن‌زدن وی فقط یک وجب فاصله بوده است (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۳؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۹).

۶- مناسبات طبری و سجستانی

از جمله رفتارهای کبرورانه سجستانی که از رهگذر ارتباط او با اصحاب قدرت شکل گرفته بود بدرفتاری او با دانشمندان پرهیزگارتی چون طبری است.

ابوجعفر محمد بن جریر طبری (م ۳۱۰ق) که امام مفسران و مورخان اهل سنت به‌شمار است معاصر ابن ابی‌داود و چون وی در بغداد اقامت داشت. برخی از دیدگاه‌های فقهی او با دیدگاه‌های حاکم اهل سنت متفاوت و احیاناً با شیعیان سازگارتر بود. او در رقابت با ابن ابی‌داوود از جمله و برخلاف دیدگاه رایج، قائل به جواز مسح پا در وضو بود. مطابق با برخی از گزارش‌ها ابن ابی‌داوود این مسئله را به حاجب حکومت گزارش و در مورد طبری سعایت کرد و این دیدگاه طبری مورد انکار حاجب واقع شد (ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۳: ۲۱۷؛ شهرستانی، ۱۴۱۵ق، ۱: ۴۴۷).

از جایی که سجستانی ساده‌انگار، مغرور و بی‌پروا بوده، برخی اوقات رفتاری نصب‌آمیز داشته است؛ از جمله پاره‌ای اخبار مشهور چون خبر طبر «مشوی» را مورد تردید قرار داده است و به این دلایل مکرر محکوم شده و در جهت رفع اتهام از خود ناچار از ذکر مناقب امام علی^(ع) شده است. در این جهت حتی مجبور به اظهار اعتقادات خود شده و گفته است: همه ناقدان خود را می‌بخشم مگر کسانی که مرا متهم به بغض علی^(ع) کرده‌اند (خطیب بغدادی، ۹: ۴۷۴؛ ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۲۹: ۸۸؛ ذهبی، بی‌تا، ۲: ۷۷۱؛ همو، ۱۴۱۳ق، ۱۳: ۲۲۹؛ همو، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۵). طبری که بیش از وی به تاریخ و حدیث اشراف داشته، هنگامی که از ماجرای منقبت‌گویی وی از امام علی^(ع) مطلع می‌شود آن را ظاهرسازی و فریب‌انگاشته می‌گوید: «تکبیره من حارس!» (تکبیری چون تکبیر نگهبانان است!)^۱ در همین رابطه ابوجعفر طبری که به انحراف ابن ابی‌داوود از امام^(ع) باور داشت در رد دیدگاه او که درباره حدیث غدیر تردید کرده بود، کتابی با جمع ۷۵ طریق از طرق ورود این خبر و در تصحیح آن نوشت (ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ۵۲ ص ۱۹۷؛ ابن طاووس، ۱۴۱۵ق، ۲: ۲۳۹). پس از نگارش این کتاب برخی عالمان از وی کناره‌گیری و از ملاقات مردم با وی نیز جلوگیری کردند (ابن کثیر، ۱۴۰۸ق، ۱۱: ۱۶۷؛ ابن اثیر، ۱۳۸۶ق، ۸: ۱۳۴؛ ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۳: ۲۱۷).

۱. همان‌گونه که یک نگهبان برای اعلام وجود و نظاره‌گری خود هنگام نیاز تکبیر می‌گوید، سجستانی نیز برای تبرئه‌اش از اتهام نصب منقبت می‌گوید!

از جایی که فضای حاکم بر شهر بغداد، در سطح توده‌ها و در میان زمامداران به نفع حشویه و حنبلی‌ها بود، ابن ابی‌داوود حنبلی که با این فضا همراه بود موفق شد طبری را منزوی سازد (ذهبی، ۱۴۰۷ق، ۲۳: ۵۱۸-۵۱۷؛ بجنوردی، ۱۳۷۴ش، ۲: ۶۷۶). طبری به سبب این رفتار مستقل خود متهم به رفض و خانه‌اش محاصره شد و در نهایت بنا بر مشهوربدون اینکه تشییع جنازه شود، همان‌جا دفن شد (ابن کثیر، ۱۴۰۸ق، ۱۱: ۱۶۷)؛ اما از سوی دیگر، سجستانی که مورد رضایت زمامداران و عوام بغداد بود، مطابق با نقلی، پس از وفات، جنازه‌اش را حدود سیصد هزار نفر و با حضور مقتدر عباسی برداشته هشتاد بار بر او نماز می‌خوانند و آخرالامر نیز جنازه‌اش با ربودن از دست مردم دفن می‌شود! (ابن جوزی، ۱۴۱۲ق، ۱۳: ۲۷۶، خطیب بغدادی، ۱۴۱۷ق، ۹: ۴۷۵؛ ابن ابی‌یعلی، بی تا، ۲: ۵۴؛ ذهبی، ۱۳۸۲ق، ۲: ۴۳۶).

گرچه در منازعات طبری با سجستانی مسئله تشیع و ذکر مناقب امام علی^(ع)، از محورهای برجسته محل نزاع می‌نماید، لیکن نباید فراموش کرد که هر دوی این محدثان بزرگ در اسناد اخباری از مناقب بی‌مانند و فراوان حضرت^(ع) قرار دارند؛ بنابراین اگر ابن ابی‌داوود در این باره کوتاهی کرده و اهل تظاهر بوده است، طبری نیز با کتمان و فروگزاری از اشاره به جریان غدیر در تاریخ تفصیلی خود به نوعی دیگر در ستمی که بر امام علی^(ع) رفته، نقش داشته است و به این صورت به نظر می‌آید منازعاتشان بیش از آنکه رنگ خدایی داشته باشد، در میدان رقابت و تفاخر علمی دنبال شده است.

۷- نتیجه

- ۱- گرچه درباره شخصیت ابن ابی‌داوود آرای متفاوتی رسیده است، نسبت انحراف او از امام علی^(ع) به سبب داشتن شواهدی چون ناستواری در نقل، داشتن غرور، ارتباط تنگاتنگ با حاکمان جائر و ریاست‌طلبی روشن‌تر و قوی‌تر می‌نماید؛ از این رو صلاحیت و اعتبار او برای نقل حدیث قابل تأمل است.
- ۲- اتهاماتی که به ابن ابی‌داوود وارد شده و رخدادها و گرفتاری‌هایی که با آن مواجه شده است ناشی از شخصیت جسور و موقعیت اجتماعی وی بوده است.
- ۳- انتشار پاره‌ای مناقب برجسته برای امام علی^(ع) به‌رغم جلوگیری زمامداران از سویی و کتمان یا محو آن توسط محدثانی چون سجستانی از طرف دیگر از کثرت مناقب امام^(ع) حکایت دارد.
- ۴- روایت شمار محدودی خبر منقبتی توسط سجستانی که دست‌کم بخشی از آن در مقام تبرئه خودش از اتهام به نصب اتفاق افتاده است، شواهدی بر کوتاهی او در عمل به وظیفه علمی دینی یک محدث برجسته و دلیلی بر انحرافش از امام علی^(ع) بوده است.

۸- منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه با تحقیق محمد عبده، (۱۴۱۲ق). قم، دارالذخائر، الطبعة الاولى.

ابن ابی‌یعلی، محمد، (بی‌تا). طبقات الحنابلة، بیروت، دار المعرفه.

ابن اثیر، علی. (۱۳۸۶ق). الكامل فی التاريخ، بیروت، دار صادر للطباعة و النشر.

ابن جوزی، عبدالرحمن بن علی. (۱۳۸۶ق). الموضوعات، تحقیق عبدالرحمن محمد عثمان، مکتبه السلفیه، مدینه، چاپ اول.

ابن جوزی، عبدالرحمن بن علی. (۱۴۱۲ق - ۱۹۹۲م). المتظم فی تاریخ الأمم والملوک، بیروت، دار الکتب العلمیه، الطبعة الأولى.

ابن حبان اصبهانی، ابوالشیخ عبدالله. (۱۴۱۲ق). طبقات المحدثین باصبهان، تحقیق عبدالغفور عبدالحق حسین بلوچی، بیروت، الرساله، چاپ دوم.

ابن خلکان، احمد بن محمد. (بی‌تا). وفيات الأعیان و انباء ابناء الزمان، تحقیق احسان عباس، لبنان، دارالتقافه.

ابن شاهین، عمر. (بی‌تا). ناسخ الحدیث و منسوخه، بی‌جا، بی‌نا.

ابن طاووس، علی بن موسی. (۱۴۱۵ق). اقبال الأعمال، قم، مکتب الإعلام الإسلامی، الطبعة الاولى.

ابن عساکر، علی بن حسن. (۱۴۱۵ق). تاریخ مدینه دمشق، بیروت، دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع.

ابن کثیر، اسماعیل. (۱۴۰۸ق). البدایه و النهایه، تحقیق علی شیری، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ اول.

ابن مغزلی، علی بن محمد. (۱۴۲۶ق). مناقب علی بن ابی طالب (ع)، بی‌جا، انتشارات سبط النبی (ص)، الطبعة الاولى.

ابونعیم اصبهانی، احمد بن عبدالله. (۱۹۳۴م). ذکر اخبار الإصبهان، بی‌جا، بی‌نا.

امینی، عبدالحسین. (۱۳۹۷ق). الغدیر فی الكتاب و السنة و الأدب، بیروت، دارالکتب العربی، چاپ چهارم.

انصاری، محمد حیاة. (بی‌تا). معجم الرجال و الحدیث، بی‌جا، بی‌نا.

بجنوردی، سید کاظم. (۱۳۷۴). دائرة المعارف بزرگ اسلامی، تهران، انتشارات بنیاد دائرة المعارف اسلامی، چاپ دوم.

بغدادی، ابن النجار. (۱۴۱۷ق). الرد علی أبی بکر الخطیب البغدادی، بیروت، دارالکتب العلمیه، الطبعة الأولى.

پاشا بغدادی، اسماعیل. (بی‌تا). هدیه العارفین، بیروت، دار احیاء التراث العربی.

جرجانی، عبدالله بن عدی. (۱۴۰۹ق). الكامل فی ضعفاء الرجال، بیروت، دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع، الطبعة الثالثة.

حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله. (بی‌تا). المستدرک علی الصحیحین، بیروت، دارالمعرفة.

حجرى مصرى طحاوى، احمد بن محمد بن سلمه. (۱۴۱۶ق). شرح معانى الآثار، تحقیق محمد زهرى نجار، بی‌جا، دارالکتب العلمیه، چاپ سوم.

حسینی میلانی، علی. (۱۴۱۴ق). نفحات الأزهار فی خلاصة عبقات الأنوار، بی‌جا، ناشر مؤلف، چاپ اول.

حسینی میلانی، علی. (۱۴۲۵ق). استخراج المرام من استقصاء الإفحام، قم، ناشر مؤلف، چاپ اول.

- حلبی، ابوالصلاح. (١٤١٧ق). **تقریب المعارف**، تحقیق فارس تبریزیان الحسون، بی‌جا، ناشر محقق.
- حموی، یاقوت. (١٤٠٠ق). **معجم الادباء**، بیروت، دارالفکر، چاپ سوم.
- حیدری نسب، علیرضا. (١٣٩٨). **بازشناسی شخصیت حدیثی مقاتل بن سلیمان بلخی، مطالعات شبه قاره**، ١١(٣٦): ٥٣-٧٦.
- خطیب بغدادی، احمد بن علی. (١٤١٧ق). **تاریخ بغداد**، تحقیق مصطفی عبدالقادر عطا، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- ذهبی، محمد بن احمد. (١٣٨٢ق). **میزان الاعتدال فی نقد الرجال**، تحقیق علی محمد البجاوی، بیروت، دارالمعرفة للطباعة والنشر.
- ذهبی، محمد بن احمد. (١٤٠٧ق). **تاریخ الإسلام**، تحقیق عمر عبدالسلام تدمری، بیروت، دارالکتب العربی.
- ذهبی، محمد بن احمد. (١٤١٣ق - ١٩٩٣م). **سیر أعلام النبلاء**، بیروت، مؤسسة الرسالة، الطبعة التاسعة.
- ذهبی، محمد بن احمد. (بی‌تا). **تذکره الحفاظ**، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
- زبیدی، محمد مرتضی. (١٤١٤ق). **تاج العروس من جواهر القاموس**، تحقیق علی شیری، بیروت، دارالفکر.
- زرکلی، خیرالدین. (١٩٨٠م). **الاعلام**، بیروت، دارالعلم للملایین، چاپ پنجم.
- سبکی، عبدالوهاب بن علی. (بی‌تا). **طبقات الشافعية الكبرى**، تحقیق محمود محمد الطناحی و عبد الفتاح محمد الحلو، بیروت، دار احیاء الکتب العربیة.
- سمعانی، عبدالکریم بن محمد. (١٤٠٨ق - ١٩٨٨م). **الأنساب**، تحقیق، تقدیم و تعليق: عبدالله عمر البارودی، بیروت، دارالجنان للطباعة والنشر والتوزيع، الطبعة الأولى.
- سید مرتضی، علی بن حسین. (١٤١٠ق). **الشافی فی الإمامة**، قم، مؤسسة إسماعیلیان.
- شهرستانی، علی. (١٤١٥ق). **وضوء النبی (ص)**، بی‌جا، ناشر مؤلف، الطبعة الأولى.
- صدوق، محمد بن علی. (١٣٦١). **معانی الأخبار**، قم، مؤسسة النشر الإسلامی التابعة لجماعة المدرسين المشرقة.
- صدوق، محمد بن علی. (١٤٠٤ق). **عیون اخبار الرضا (ع)**، بیروت، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
- طوسی، محمد بن حسن. (١٤٠٠ق). **الاقتصاد**، طهران، منشورات مکتبه جامع چهلستون.
- طوسی، محمد بن حسن. (١٤١٤ق). **الأمالی**، قم، دارالتقافة للطباعة والنشر والتوزيع، الطبعة الأولى.
- عسقلانی، ابن حجر. (١٣٩٠ق). **لسان المیزان**، بیروت، مؤسسة الاعلمی للمطبوعات، چاپ دوم.
- عسقلانی، ابن حجر. (بی‌تا). **فتح الباری**، بیروت، دارالمعرفة للطباعة والنشر.
- غماری مغربی، احمد بن محمد. (١٤٢٨ق). **فتح الملك العلی بصحة حدیث باب مدينة العلم علی**، قم، دلیل ما، چاپ اول.
- کراجکی، ابوالفتح. (بی‌تا). **دلیل النص بخیر الغدیر**، قم، مؤسسة آل البيت (ع) لإحياء التراث.
- کلبرگ، اتان. (١٣٧١). **کتابخانه ابن طاووس**، ترجمه سید علی قزایی و رسول جعفریان، بی‌جا، کتابخانه عمومی آیه الله مرعشی نجفی.

- كحاله، عمر رضا. (بی‌تا). معجم المؤلفین، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
- مظفر، محمدحسن. (بی‌تا). دلائل الصدق لنهج الحق، دمشق، مؤسسة آل البيت^(ع) لاحیاء التراث، چاپ اول.
- مغربی، قاضی نعمان. (بی‌تا). شرح الأخبار، قم المشرفة، مؤسسة النشر الإسلامی التابعة لجماعة المدرسين.
- همدانی، محمد بن عبدالملک. (۱۹۶۱م). تکملة تاریخ طبری، تحقیق البرث یوسف کنعان، بیروت، الاثولیکیه، چاپ دوم.
- یافعی، عبد الله بن اسعد. (۱۴۱۷ق). مرآة الجنان و عبرة الیقظان، بیروت، دارالکتب العلمیه، چاپ اول.